

### 10.3.1. Свидетелство: Признанията на ДС по разработката „Вертеп“

В края на 1952 г. капитан Д. Хартинов от ДС – Варна изготвя отчетен доклад за следствената работа в управлението<sup>381</sup> и се спира на разработката „Вертеп“, която е свързана със следственото дело срещу варненската група католици и Митко Цанински:

*„Целта на разработката бе да се удари по френската разузнавателна служба, една от най-старите чужди централи в страната, характеризираща се със своите постоянни официални и търговски представители, учителите в два френски пансиона, католическото духовенство в две църкви, възпитаниците на тези два пансиона из средите на българската буржоазия и малцинствата, като гърци, арменци, евреи, турци и др... От тази гледна точка не са постигнати големи резултати за гр. Сталин и окръга. Не може да се твърди, че сме открили и дори минимална френско-ватиканска агентура, като се имат предвид широките възможности за контингента, с който разполагат... Слабости на разработката „Вертеп“:*

- 1. Водена е прекалено дълго – открита е през 1948 г. и е реализирана през 1952 г.*
- 2. Опитите за вербовка на повечето секретни сътрудници по нея са неуспешни, шест вербовки на секретни сътрудници се разшифроваха пред обекта Йосафат Шишков.*
- 3. Обектът е знаел от самото начало, че е следен.*
- 4. По разработката са проведени много мероприятия – проследяване, наблюдение, секретни обиски в училищата и работните места, но без успех.*
- 5. Всички въпроси, засечени в разработката, не бяха изяснявани докрай.*
- 6. Има съмнения за двойственост в действията на агента, който е изпратен от Пловдив по разработката.*
- 7. Липсва предварителна документация по разработката, друга характерна слабост.*
- 8. Засечените обекти по разработката не са разработвани с необходимия темп и във връзка с главния обект и до известна степен са откъснати един от друг.*

---

<sup>381</sup> АКРДОПБГДСРСБНА – Вн, ф. 1, оп. 1а, а.е. 14, доклади за следствената работа на управлението.

*9. Съществува една повсеместност на използване на граждани от най-различни професии, социално положение и произход за събиране на шпионски сведения и то на тъмно от страна на френското разузнаване*

*10. Нашите следствени органи бяха изненадани, че следствието не може да открие нито една вербовка (бел. от френска страна), извършена съгласно законите на теорията, както и какви са били методите и действията им...“*

За съжаление, присъдите са произнесени, екзекуциите – изпълнени, а анализът остава дълбоко скрит в архивите на ДС – Варна!

#### **10.4. Д-р Петко Момчилов и малкият католически процес**

Д-р Петко Момчилов е внук на възрожденеца даскал Иван Момчилов от Елена, един от водачите на българската интелигенция от Търновски окръг в борбата за църковна независимост и основател на училището в Елена, наречено от П. Р. Славейков „Даскалоливница“. Неговият род дава на България забележителни личности. Най-големият му син Никола е учител и преводач, участник в Руско-турската война, награден с Георгиевски кръст за храброст, по-късно околийски началник и съдебен следовател; вторият му син Иван преподава български език и литература в Трета софийска мъжка гимназия „Уилям Гладстон“, а третият, Михаил, завършва инженерство в Дрезден, преподава аналитична механика във Физико-математическия факултет на СУ, главен инженер по изграждането на жп линии София–Каспичан и София–Радомир, печели конкурс за изграждане на софийската канализация, има общи проекти с известния френски инженер Александър Густаф Айфел, основател и пръв председател на БИАД<sup>382</sup>. Четвъртият му син е архитект Петко Момчилов, завършил архитектура в Прага. Проектира едни от най-представителните сгради в София, Русе, Варна. Негово дело е и бившият Софийски нотариат, който е семейната къща на брат му Михаил и неговата съпруга австрийската баронеса Филипина фон Услар-Глайхен. Техният син Александър Момчилов (Чоки), завършил образованието си в САЩ, се завръща в България след 9 септември 1944 г. и започва работа в Американската легация. През 1945 г. е обявен

---

<sup>382</sup> Цонев, Младен. Дейци на Българското инженерно-архитектно дружество 1893–1949 – Енциклопедичен справочник. София, Марин Дринов, 2001.